

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.7(138).10

УДК: 796.011.09 : 796.33

Дулібський А.В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри футболу, докторант
Львівський державний університет імені І. Боберського, м. Львів

СПОРТИВНИЙ ВІДБІР, СЕЛЕКЦІЯ ТА ІГРОВА ОРІЄНТАЦІЯ ФУТБОЛІСТІВ У БЕЛЬГІЇ

Сучасний етап розвитку українського футболу вимагає програмного вирішення низки комплексних проблем, які пов'язані з підвищенням якості гри та зростанням конкурентоспроможності українських команд на міжнародній арені. У даному контексті суттєве значення має вирішення актуальних питань спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації футболістів. Вважаємо, що вивчення передового європейського, зокрема, бельгійського досвіду побудови і організації системи спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації футболістів можуть заповнити значну прогалину у розумінні глибинних процесів успіху у сучасному спорті.

Тому метою даного наукового дослідження є визначення особливостей організації та проведення процесу спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації футболістів Бельгії. Успіхи національної збірної команди Бельгії з футболу останніх років є незаперечними. Країна з населенням в 11 мільйонів мешканців з усього лише 34 професійними футбольними клубами зуміла виховати та виплекати, у Бельгії не соромляться даного термінологічного звороту, що відображає рівень таланту бельгійських футболістів, – "золоте футбольне покоління".

Ключові слова: Королівська асоціація футболу, відбір, селекція, ігрова орієнтація, програма.

Dulibskyy Andriy. Footballers' sports selection and game orientation in Belgium. The current stage of development of Ukrainian football requires a software solution to a number of complex problems related to improving the quality of the game and increasing the competitiveness of Ukrainian teams in the international arena. In this context, it is essential to address topical issues of sports selection and game orientation of players at all industry levels. We believe that the study of the best Belgian experience in building and organizing a system of sports selection and game orientation of players can fill the necessary information and methodological gap in understanding the deep processes of success in modern high-achievement sports.

Therefore, the purpose of this research is to determine the features of the organization and conduct of the process of sports selection and game orientation of Belgian football players. The Belgian Royal Football Association has created a well-thought-out and structured system of education, upbringing, training, improvement and development of playing opportunities for young footballers from the age of 6. The use of game and competitive methods of "nurturing" football talents is the basis of the Belgian theoretical and methodological approach. Simultaneously with the development of creative game potential, the emphasis is on the harmonious growth of football personalities. Clear structuring of training and competitive requirements - the basis of successful performances of the national teams of Belgium in the international arena.

The success of the Belgian national football team in recent years is undeniable. The country of 11 million people with only 34 professional football clubs has managed to nurture the "golden football generation".

Key words: Royal Football Association, selection, game orientation, program.

Постановка проблеми. На межі XX і XXI століть у змагальній структурі бельгійського футболу виникло багато важливих і доленосних проблемних питань. Національна чоловіча збірна команда з футболу зрідка демонструвала позитивні спортивні результати на змаганнях високого міжнародного рівня. Дві кращі клубні команди Бельгії "Андерлехт" і "Брюгге" не мали собі рівних на національному рівні, змінюючи один одного на вершині футбольного чемпіонату Бельгії. Та у європейських кубкових змаганнях потрапляння на міцнішого суперника, аніж команди з бельгійської національної професійної ліги призводило до того, що футбольні "гранди" Бельгії, як правило, одразу ж поступалися. І мова не йшла про команди з першої десятки країн згідно таблиці коефіцієнтів Європейського футбольного союзу (УЄФА) [8]. Оптимізм, який міг би передбачати можливості щодо покращення ситуації у майбутньому, не проглядався.

Черговий незадовільний результат національної збірної команди Бельгії на Чемпіонаті світу з футболу 1998 року, який проводився у Франції, де бельгійці не здолали сито групового бар'єру, неподолання такого ж групового етапу на "домашньому" (спільному з Нідерландами) Чемпіонаті Європи 2000 року, а також невдалий виступ бельгійських клубів у змаганнях за європейські кубки, змусив Королівську асоціацію футболу Бельгії розпочати пошуки для вирішення нагальних тогочасних проблем бельгійського футболу. У 2002 році бельгійці вирішили ближче придивитися до розвитку футболу у Франції, та розпочали глибоке вивчення практичного досвіду цієї футбольної країни. Згодом, у 2003 році детально вивчали селекційно-футбольні здобутки Голландії. У 2004 році було встановлено постійний зв'язок з відповідальними функціонерами футбольного союзу Німеччини з метою ознайомлення зі станом справ у галузі розвитку футболу. Завдяки цьому бельгійці довідалися, як влаштовані підходи щодо організації спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації обдарованих футболістів у французьких, голландських і німецьких футбольних академіях, школах, клубах. На основі отриманої інформації було запропоновано оновлений підхід до базису відбору.

На даному етапі розвитку світового футболу національна збірна команда Бельгії – один з найімовірніших претендентів на високі місця в будь-якому престижному міжнародному турнірі. Сьогодні Бельгія – лідер світового рейтингу ФІФА серед національних збірних команд з футболу [10]. Дана рейтингова класифікація розраховується для всіх збірних на підставі результатів офіційних матчів за вісім років.

Саме тому вивчення бельгійського досвіду спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації юних (елітних) і

висококваліфікованих футболістів видається достатньо вагомим й інформативним знаряддям пізнання у сучасних умовах розвитку європейського та світового футболу. Даний інформаційно-методичний компонент надасть можливість підвищення якості побудови та організації селекційних та змагально-ігрових аспектів, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності українських команд на міжнародній спортивній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першим у бельгійському футболі спочатку декларативно, але максимально виважено, заговорив про необхідність кардинальних змін Мішель Саблон – учасник панельної групи УЄФА "Джирра", яка організує в Європейському союзі футбольних асоціацій навчання тренерів у всіх країнах – асоційованих учасниках. Саблон разом з однопумцями розробив програмний план, який передбачав вихід із стану занадто тривалої бездіяльності та інерції, а також основні шляхи "перезавантаження" і "реінженерування" бельгійського футболу. У 2001 році Мішель Саблон рішенням виконавчого комітету Королівської асоціації футболу Бельгії отримав призначення на посаду технічного директора асоціації. Це гарантувало значні організаційні можливості та повноцінні важелі для втілення в життя запропонованої тренерам і спеціалістам концепції програмного розвитку бельгійського футболу на найближчі десятиліття [8].

Мішель Саблон методично розробив і опрацював основи національної стратегії футбольної діяльності клубних футбольних академій Бельгії та наполегливо переконував фахівців футбольних клубів країни в ефективності свого методологічного підходу. Сьогодні результат цієї роботи очевидний: футбольна Бельгія може гордитися прекрасними гравцями, які виступають в основних складах команд провідних європейських чемпіонатів і відіграють там ключові ролі у вирішенні змагальних завдань [9, 10].

Технічний директор асоціації футболу Бельгії Мішель Саблон та відповідальний за підготовку національних бельгійських молодіжних збірних команд усіх вікових категорій Боб Бровайс на початку 2000-х років розуміли, що бельгійському футболу на той час потрібен комплексний підхід для виховання і розвитку молодих футболістів в межах всієї країни, а для цього необхідно розробити єдину і зрозумілу концепцію відбору, селекції та ігрової орієнтації юних (елітних) і висококваліфікованих футболістів. Робоча група у складі 30 тренерів і провідних спеціалістів футболу зі всієї Бельгії разом розпочали розробку далекоперспективної концепції спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації. Структурні, змістові та організаційно-виконавчі ідеї даної концепції передбачали визначення напрямків розвитку бельгійського футболу на майбутні десятиріччя. Серед цих ідей основними були:

1. Перехід на тактико-стратегічну схему 1+4+3+3 всіх футбольних команд.

Група спеціалістів і тренерів під керівництвом Саблона проаналізувала побудову, структуру та зміст навчально-тренувальних занять, а також методологію розвитку гравців в академії "Де Тукомст" ("Майбутнє") голландського футбольного клубу "Аякс" та школи "Ла Масія", яка належить до структури іспано-каталонського футбольного дива і "більше, ніж клубу" "Барселона". Футбольні академії цих великих футбольних клубів відомі у Європі та світі як одні з найкращих шкіл з навчання, розвитку і спортивної підготовки молодих футбольних талантів. Бельгійцями було вивчено, крім того, методологічні підходи щодо відбору, селекції та ігрової орієнтації гравців різних амплуа і в деяких інших футбольних клубах та академіях у сусідніх з Бельгією Нідерландах та Франції. Саблон і Бровайс з колегами дійшли висновку, що всім молодіжним командам Бельгії бажано та необхідно перейти на основну ігрову схему 1+4+3+3, за допомогою якої можна виховати і "виплекати" абсолютно новий сучасний тип гармонійно розвинутих в ігровому плані [3] юних (елітних) і професійних висококваліфікованих футболістів. Це було абсолютно радикальне рішення, проте Мішель Саблон, як член виконкому асоціації футболу Бельгії та один із керівників групи навчання тренерів за програмами УЄФА, і Боб Бровайс, як відповідальний за підготовку молодіжних збірних команд Бельгії, доступно пояснювали керівництву Королівської асоціації футболу та провідним бельгійським тренерам, для чого потрібен такий рішучий крок. Було зрозумілим, що у процесі відбору молодих футболістів, у першу чергу, треба навчити і давати можливість юним талантам мислити в ігрових умовах швидко, правильно і несподівано для гравців команди суперника, розвивати навички нестандартного прийняття рішень, навчити юних футболістів ефективно обігрувати опонентів на футбольному полі в ігрових ситуаціях «один в один». Коли хлопчик починає займатися футболістом, стверджували Саблон і Бровайс, потрібно та бажано навчити його високій швидкісній техніці різноманітних ігрових прийомів, дозволити грати без внутрішніх обмежень і зовнішнього тиску.

2. Реформа спеціалізованого навчання [5, 6] та спортивної підготовки у футбольних клубних академіях і школах.

З метою ефективною зміни концептуальних підходів до ігрової філософії національних збірних команд Бельгії, потрібно було здійснити такі ж нововведення і у всіх футбольних клубах. Як це часто відбувається, директори академій не зовсім охоче, що і варто було передбачити, дослуховувалися до ідей Саблона і Бровайса. Тоді Саблон звернувся до співробітників Лувенського університету з проханням провести деталізований аналіз дитячо-юнацького футболу в усій країні, на основі якого можна було б довести всім жорстким опонентам необхідність ідеї нестандартної гри в стандартних умовах без надмірних зовнішніх і внутрішніх обмежень. Результати виявилися настільки несподіваними та вражаючими, що сперечатися з результатами роботи вчених не було жодних підстав. Дослідження спортивних науковців наочно і переконливо продемонстрували, що більшість 8 - 9-річних гравців торкаються м'яча на футбольному полі, в основному, тільки 1 - 2 рази протягом півгодинних ігрових відрізків у спортивних баталіях 11 x 11 польових гравців [8]. Активнішого і, найважливіше, ефективнішого задіявання дітей до ігрового процесу у матчах можливо досягти, використовуючи елементи навчальних та контрольних ігор з меншою кількістю учасників, наполягали Саблон і Бровайс. Так, діти до 7 років, згідно оновлених пропозицій, можуть грати матчі 5 x 5 гравців, діти до 10 років – 8 x 8, і лише старші, 11 – 12-річні розпочинають змагальну боротьбу у стандартному ігровому форматі 11 x 11 футболістів. Ще однією важливою проблемою була орієнтованість тренерів і керівників дитячо-юнацьких футбольних команд на результат, а не на розвиток нестандартного ігрового мислення та ігрових якостей молодих талановитих гравців. Саблон переконував тренерів дитячо-юнацьких команд не звертати увагу на показники турнірних таблиць навіть офіційних дитячо-юнацьких змагань з футболу, перетворити їх у певну формальність або й повністю відмовитися від такого підходу щодо визначення кращих. Спочатку такі нововведення викликали шалений спротив і незначний рівень розуміння з боку практиків бельгійського футболу.

3. Футбольні школи додаткових навчально-тренувальних та ігрових навантажень.

Протягом 1998 - 2002 років Королівська асоціація футболу Бельгії відкрила 8 футбольних шкіл, в яких обдарована футбольна молодь віком від 14 до 18 років могла отримувати додаткове навчально-тренувальне та ігрове навантаження для швидшого вдосконалення майстерності володіння м'ячем і власним тілом [8]. Двогодинні ранкові навчально-тренувальні заняття від найкращих бельгійських тренерів з тих пір і дотепер проводяться чотири рази на тиждень. Через сито відбору та селекції даних шкіл свого часу пройшли Тібо Куртуа, Аксель Вітсель, Кевін де Бруїне, брати Еден і Торган Азари, Дріс Мертенс, які завдяки спеціалізованому навчанню та удосконаленню у таких школах, отримали можливість вчитися улюбленій грі в футбол і тренуватися під керівництвом кращих тренерів вдвічі більше та якісніше.

4. Рівні можливості для всіх громадян Бельгії, зокрема мігрантів.

У Бельгії проживає значна кількість мігрантів з усього світу. Більшість з них живуть досить скромно та не мають особливо великих перспектив для поліпшення соціально-побутових і громадянських умов свого життя у бельгійських містах та селищах. За таких обставин заняття у футбольних школах і академіях стають для багатьох хлопчаків із сімей мігрантів "ковтком свіжого змагального повітря", надаючи можливість реалізувати себе у дорослому житті. Юні бельгійські бідняки з емігрантських сімей, - власники таланту, обдарованості чи схильності до гри в футбол, - можуть повністю присвячувати себе праці над власним ігровим удосконаленням і професійним зростанням. Футбол як вид професійної діяльності стає для них реальним шансом пробитися у світ спорту. Аналіз етнічного складу гравців сьогоднішньої національної збірної команди Бельгії доводить тезу про значні дивіденди для національної збірної команди з футболу, як і для всього бельгійського футболу. Провідними гравцями національної збірної команди Бельгії з футболу на даний час є Ромелу Лукаку (батьки – вихідці із Заїру), Аксель Вітсель (батько родом з острова Мартініка), Насер Шадлі – (батьки – вихідці із Марокко), Юрі Тілеманс (мати – конголезка), Дівок Орігі (батько родом з Кенії).

5. Повноцінне загальноосвітнє та спеціалізоване футбольне навчання.

Бельгійські футбольні клуби намагаються надати своїм вихованцям повноцінне загальноосвітнє та спеціалізоване футбольне навчання до повнолітнього віку. Клубні фахівці уважно стежать за загальноосвітньою успішністю кожного юного футболіста, пропагуючи індивідуальний підхід до кожної обдарованої в футбольному контексті особистості. Метою футбольних клубів Бельгії є не тільки створення сформованих у професійному плані гравців з перспективних юних футболістів, але й всесторонньо розвинутих учасників суспільно-громадських процесів. І тоді, якщо талант виправдовує такі сподівання, клуб намагається організувати професійний трансфер у багатший бельгійський або закордонний клуб.

Варто констатувати, що тепер до бельгійських футбольних фахівців за досвідом звертаються представники інших європейських асоціацій і федерацій. Посібник про концепцію "реінкарнації" спортивного відбору, продуманої селекційної діяльності та ігрової орієнтації, а також відродження слави бельгійського футболу на межі століть за авторством Мішеля Саблона вже налічує декілька іноземних видань (Шотландія, Китай, Сінгапур) [8].

Зв'язок роботи з науковими планами, роботами, темами. Вивчення бельгійського досвіду виховання і "плекання" футбольних талантів здійснювалось згідно Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 роки за темою 2.3 "Науково-методичні основи удосконалення системи підготовки спортсменів у футболі з урахуванням особливостей змагальної діяльності" (номер державної реєстрації – 0111U001722), і темою 2.21 "Удосконалення системи підготовки на сучасному етапі розвитку футболу" за Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016 - 2020 рр. (номер державної реєстрації 0116U001618).

Мета дослідження – визначити особливості організації та проведення процесу спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації футболістів Бельгії.

Основні завдання дослідження:

1. Вивчити досвід організації та проведення процесу спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації футболістів Бельгії.

2. Проаналізувати науково-практичні та науково-методичні підходи спеціалістів футболу Бельгії щодо організації та проведення навчальних, навчально-тренувальних і змагальних форм спортивного відбору, селекції та орієнтації у різних вікових групах.

3. Визначити вірогідність використання позитивного досвіду і вибіркової трансляції бельгійської системи організації та проведення процесу спортивного відбору, селекції й ігрової орієнтації футболістів у сучасних умовах розвитку футболу в Україні. На шляху досягнення мети роботи та вирішення поставлених у процесі дослідження завдань було задіяно такі **методи:**

1. Аналіз науково-методичних та науково-періодичних спеціалізованих літературних джерел.

2. Аналіз і синтез даних та матеріалів всесвітньої системи сполучених комп'ютерних мереж Інтернет.

3. Участь в он-лайн вебінарах Королівської асоціації футболу Бельгії 2020 і 2021 років (Jeugdsubsidies - Overige subsidies (в українському перекладі - "Субсидії для молоді – субсидії на майбутнє" (15.12.2020 р.); Play Green - resultaten en ervaringen! (в українському перекладі - "Зелена гра – результати і досвід") (26.02.2021 р.); Infosessie Jeugdvoetbal voor clubs (в українському перекладі - "Інформаційна сесія "Юнацький футбол для клубів" (11.05.2021 р.)).

Виклад основного матеріалу дослідження. Бельгія – країна із трьома офіційно визнаними та постійно вживаними державними мовами (55 % населення розмовляють нідерландською мовою, 32 % - французькою, 11 % бельгійців – двомовні, німецькою мовою розмовляє близько 1 % мешканців Бельгії). Німецькомовна громада Бельгії проживає у східній частині європейської країни (Валлонія, провінція Льеж), де, окрім всього іншого, базується відомий і потужний професійний футбольний клуб "Стандард" та його дитячо-юнацька футбольна Академія. Виходячи з цього, Королівська асоціація футболу Бельгії розподілена на дві підструктури: діяльність першої поширюється на франкомовну територію, другої – на територію, де більшість населення розмовляє фламандською (нідерландською мовою бельгійців) і німецькою. Відбір і селекція німецькомовних футбольних талантів – компетенція футбольного клубу «Стандард» (Льеж) і його футбольної Академії, які також визнають повну юрисдикцію асоціації футболу Бельгії [8]. Програми розвитку футболу та пошуку

талановитих гравців у підструктурах Королівської асоціації футболу – аналогічні, різниця тільки у мовному підході щодо організації й проведення заходів, пов'язаних зі спортивним відбором, селекцією та ігровою орієнтацією юних футболістів. У франкомовній підструктурі проводяться ексклюзивні індивідуально-групові навчально-тренувальні заняття для дітей у вікових групах, починаючи 10 - 11-річних. У фламандській частині такі навчально-тренувальні заняття для дітей проводяться у групах з 11 - 12-річного віку.

Асоціація футболу Бельгії організовує спеціально розроблені навчально-тренувальні заняття, спрямовані на розвиток техніки гри та координаційних здібностей дітей віком десяти й одинадцяти років для всіх учасників процесу спортивного відбору в футбольних академіях і клубах. Щотижня протягом футбольного сезону тренери та скаути переглядають і оцінюють талановитих хлопців у матчах різного рівня своїх клубів, після чого запрошують їх взяти участь у спеціалізованому відборі, який проводять фахівці бельгійської асоціації футболу. Щороку на безкоштовний відбір юних футболістів під егідою асоціації футболу Бельгії може прийти від двох до трьох тисяч дітей. На цих відбіркових спеціалізованих заняттях тренери та скаути асоціації відбирають найкращих, після чого розподіляють дітей у підготовчі футбольні центри за територіальним принципом. Всього в Бельгії налічується 26 таких центрів. У кожному з них удосконалюють свою початкову футбольну майстерність 32 дитини (16 хлопчиків 10-річного віку та 16 – 11-річного). З юними футбольними талантами у кожній групі працюють два тренери і один фахівець-скаут. За один сезон у таких центрах проводиться до 20 занять, тривалістю одна година і п'ятнадцять хвилин. Структура та зміст проведення заняття базуються на п'ятнадцятихвилинній розминці, де основний акцент - на координацію рухів з м'ячем і без м'яча. Двадцять хвилин відводиться на техніко-тактичні вправи з м'ячем, ще двадцять – на контроль м'яча та передачі різного тактико-стратегічного спрямування і складності. Решту часу комплексного (55 %) або тематичного (45 %) навчально-тренувального заняття відведено на навчальні ігри з різними завданнями. У кожному центрі в наявності понад 100 спеціалізованих відеофільмів зі змістовними тематичними елементами техніко-тактичних вправ. У процесі навчання вправи детально переглядаються всією групою з детальними фаховими поясненнями тренерів. Після цього на футбольному полі вправи виконуються і повторюються декілька разів до моменту правильного безпомилкового виконання всієї вправи або її складових. Весь інший час протягом сезону діти займаються безпосередньо в своїх клубах за програмами, які розроблені спеціалістами клубних академій та погоджені з бельгійською асоціацією футболу. Королівська асоціація футболу Бельгії, окрім навчання швидкісній ігровій техніці, гнучкій тактиці та удосконалення рухових дій згідно вікових особливостей розвитку організму людини, пропонує дітям 6 – 7-річного віку неповноформатні навчальні ігри 2 x 2, 3 x 3 гравця (без воротарів) на полях мінімальних розмірів (10 м x 15 м та 10 м x 20 м). Час гри обмежується двома або трьома 5 – 7-хвилинними часовими відріzkами (2 тайми x 7 хвилин або 3 тайми x 5 хвилин). 8 – 10-річні юні футбольні таланти Бельгії використовують ігрові форми матчевих протистоянь 4 x 4, 5 x 5 і 6 x 6 юних футболістів (з воротарями). В 11-річному віці юні бельгійці грають вже 6 x 6 і 7 x 7 гравців (з воротарями). У 12-річному віці організовані під егідою асоціації дитячі команди Бельгії проводять навчальні та контрольні ігри у форматі 8 x 8 юних футболістів (з воротарями). Формация з двома ромбами у гри 8 x 8 юних футболістів (з воротарями) – основний базис для подальшого переходу на гру за схемою 1+4+3+3. 13-річні юні футболісти вдосконалюються у гри 8 x 8 та 10 x 10 гравців (з воротарями). З 14-річного віку бельгійські елітні футбольні таланти грають у форматі 11 x 11 гравців за тактико-стратегічною схемою 1+4+3+3 на повнорозмірних футбольних полях (табл. 1).

Таблиця 1

Рекомендовані параметри проведення навчальних, контрольних та офіційних ігор для юних футболістів різних вікових категорій(згідно рекомендацій Королівської асоціації футболу Бельгії)*

№ з/п	Вік юних футболістів	Формат ігор (кількість гравців)	Час, відведений на проведення ігор (хвилини)	Розміри майданчиків і футбольних полів для проведення ігор (метри)	Особливості Правил гри і вибору тактики проведення ігор
1.	6 - 7 років	2 x 2, 3 x 3	2 x 7, 3 x 5	10 x 15, 10 x 20	Без воротарів
2.	8 - 10 років	4 x 4, 5 x 5, 6 x 6	2 x 10, 3 x 15	20 x 30, 20 x 40	3 воротарями
3.	11 - 12 років	6 x 6, 7 x 7, 8 x 8	2 x 25, 3 x 20	20 x 40, 30 x 50	3 воротарями (тактична формация з двома ромбами)
4.	12 - 13 років	8 x 8, 10 x 10	3 x 20, 2 x 30	40 x 60, 50 x 75	3 воротарями (тактична формация з двома ромбами і двома нападниками)
5.	14 - 15 років	11 x 11	2 x 30	45 x 90, 55 x 100	3 воротарями (тактична формация 1 + 4 + 3 + 3)
6.	15 - 16 років	11 x 11	2 x 35	45 x 90, 55 x 105	3 воротарями (тактична формация 1 + 4 + 3 + 3)
7.	16 - 17 років	11 x 11	2 x 40	45 x 90, 60 x 115	3 воротарями (тактична формация 1 + 4 + 3 + 3)
8.	17 - 18 років	11 x 11	2 x 45	45 x 90, 60 x 120	3 воротарями (тактична формация 1 + 4 + 3 + 3)

* - авторський аналіз

Дані табл. 1 підтверджують тезу про те, що чітка структуризація навчальних, навчально-тренувальних і змагальних вимог – основа успішних виступів національних збірних команд Бельгії з футболу всіх вікових категорій на міжнародній спортивній арені.

З 15-річного віку елітні молоді футболісти Бельгії потрапляють у сферу діяльності програми Королівської асоціації футболу Бельгії "Top Sports School" ("Вища спортивна школа"). Сутність програми полягає у тому, що у талановитих юних футболістів є загальноосвітні уроки у школі – математика, французька та англійська мови, біологія, а на додаток – у них чотири навчально-тренувальні заняття на тиждень від асоціації футболу Бельгії. Футбольні заняття є частиною навчального розкладу, відбуваються вони вранці в понеділок, вівторок, четвер і п'ятницю. Після тренувань хлопці йдуть на звичайні уроки в школу, а у вечірній час приходять на навчально-тренувальні заняття вже безпосередньо у футбольні клуби, яким вони юридично підпорядковані.

Школи, де вчать обдаровані футболісти, є окремими незалежними організаціями (там навчаються й інші діти) та вважаються партнерами Королівської асоціації футболу Бельгії. У навчальний план і розклад уроків шкільних класів спеціально вносяться заняття з футболу для відібраних бельгійською асоціацією талановитих дітей. Якщо з певних причин, пов'язаних з участю у змаганнях чи навчально-тренувальних зборах, юний футболіст пропустив уроки математики чи мови – проводиться окремий додатковий урок. Асоціація футболу надає документи, які підтверджують участь юного спортсмена у змаганнях, що дозволяє йому пропустити кілька годин загальноосвітньої школи. Потім спеціально для одного або кількох гравців з метою опанування навчального матеріалу проводяться окремі загальноосвітні уроки, які футболісти пропустили з поважних спортивних причин, окрім уроків фізичного виховання.

Всього у програмі "Top Sports Schools", з урахуванням обох підструктур асоціації, навчається основам футболу 400 гравців, з них – 65 футбольно обдарованих дівчат. Тільки два футбольні клуби – "Андерлехт" (Брюссель) і "Стандард" (Льєж) – не беруть участь у даній програмі. Діти у цих клубах теж тренуються вранці, але у своїх клубних футбольних академіях. Це пов'язано з тим, що ці клуби мають економічну підтримку великих банків Бельгії та самостійно несуть видатки на програму "Top Sports Schools" із власних клубних бюджетів. Важливо, що всі департаменти асоціації та клубів, футбольні центри, академії, школи націлені допомагати дітям досягати прогресу і потрапляти в кращі футбольні клуби та національні збірні Бельгії з футболу різних вікових груп.

Національні збірні команди Бельгії вікової категорії "До - 15" і "До - 17" складаються кожна з двох команд: основна збірна, і друга команда, створена для тих, хто фізично дозріває пізніше. Це, так звані, "late-maturing players" (гравці із запізнитими темпами розвитку (ретарданти)). Серед сучасних бельгійських футбольних "зірок" у таких збірних виступали провідні гравці сучасної національної збірної команди Бельгії як Тібо Куртуа ("Реал" Мадрид, Іспанія), Яннік Феррейра Карраско ("Атлетико" Мадрид, Іспанія), Дріс Мертенс ("Наполі" Неаполь, Італія), які потрапляли у цю категорію обдарованих юних (елітних) футболістів.

Тільки п'ять країн у Європі представлені такими національними юнацькими збірними командами. Серед них – Бельгія, Данія, Нідерланди, Чехія та Швеція. Щорічно проводиться турнір за участю національних збірних команд даного віку з цих високорозвинутих у футбольному контексті країн. Також ці команди можуть зіграти з провідними клубними командами (наприклад, проти брюссельського "Андерлехта" – у бельгійських футбольних клубів немає таких других команд, як у національної збірної). В середньому, за рік такі "другі" національні збірні команди проводять два-три навчально-тренувальні згурпування (збори), дві-три гри, а також вищезгаданий турнір серед однолітків. В основному, 75% гравців в команді – це ті, хто не відстає у фізичній зрілості, а «late-maturing players» складають 25%. Але і вони не грають щоразу повний матч. Більшість з них виходять на заміну на 10 - 15 - 20 хвилин або на один із таймів для отримання ігрової практики та змагального досвіду серед кращих футболістів своєї вікової групи.

Розпочинаючи з сезону 2018/2019 років у Бельгії функціонує ще одна нова програма асоціації футболу: повноформатні турніри за участю команд, які грають 11 на 11 гравців, проводяться серед вікових категорій футболістів "До - 14", "До - 15", "До - 16", "До - 18" і "До - 21". Королівська асоціація футболу Бельгії відмовилася від турнірів серед вікових категорій "До - 17" та "До - 19" і замість них створила турнір для вікової категорії "До - 18". Так вирішили професійні футбольні клуби – з метою покращення якості відбору, селекції та спортивної підготовки гравців.

У командах вікової категорії "До - 18" виступають вісімнадцятирічні, сімнадцятирічні а, іноді, кращі гравці з вікової категорії "До - 16". Мотивацією такого рішення є те, що у Бельгії перший професійний контракт можна підписувати не з шістнадцятирічними, а з п'ятнадцятирічними. Великі футбольні клуби з інших країн, зокрема, Англії, Італії, Іспанії, Німеччини, Франції переманюють юних талантів перед тим, як їм виповниться шістнадцять. Таким чином, бельгійські національні турніри втрачають кращих гравців. Прикладом може бути покоління 1999-го року народження у віковій категорії "До - 17": дванадцять гравців вже у сімнадцятирічному віці виступало за межами Бельгії: в Англії, Голландії, Італії, Німеччині, Франції. Тому керівництво Королівської асоціації футболу і Професійної Ліги Бельгії вирішили, що перший контракт з гравцем можна підписувати у п'ятнадцятирічному віці.

Ще однією програмою розвитку футболу Бельгії є "Double Pass" – проект, який забезпечує якісну організаційно-юридичну підтримку молодіжним футбольним академіям. Кожен футбольний клуб Бельгії, як професійний, так і аматорський працює у системі проекту "Double Pass", що надає змогу створити рейтинг всіх молодіжних футбольних академій. В основі проекту – аналітична оцінка матеріально-інфраструктурного забезпечення (кількість і якісний стан футбольних полів і майданчиків, забезпечення якісним харчуванням та організації роботи відновлювальних центрів, атлетично-тренажерні зали, готельно-гуртожитковий фонд), якісна професійна підготовка тренерів (чим вищий диплом тренера, тим більше балів для академії), якість м'ячів та навчально-тренувального обладнання, а також результати вихованців академії на дорослому професійному рівні. Це практично повний аудит. За різні напрямки діяльності академії нараховується різна кількість балів. Припустимо, що достатня кількість м'ячів – важлива річ, але не настільки, як кваліфікація тренерів або стан футбольного поля.

Всі нараховані бали додаються, і за підсумками аналізу програми вісім кращих академій грають у вищому дивізіоні чемпіонату Бельгії серед юнацьких команд, інші – в дивізіонах, які за рангом змагань є нижчими. Після закінчення сезону перші чотири команди вищого дивізіону борються за головний трофей змагань, а чотири останніх – проти кращих чотирьох команд з другого дивізіону. Успішні результати команди певного віку не означають, що академія підвищиться в класі – оцінюються команди всіх вікових категорій (починаючи з вікової категорії "До - 12" до вікової категорії "До - 18", нижче категорії "До - 12" рейтинг не підраховується). Якщо у клубі чи академії дуже хороша команда вікової категорії "До - 15", але не відповідають певним критеріям команди "До - 14", чи інші, клуб не потрапить на найвищий рівень – результатом чого є недостатня кількість необхідних прохідних балів. До 2018 року молодіжні футбольні академії Бельгії грали у тому ж дивізіоні, що й їх дорослі професійні клубні команди. Часто відбувалося так, що академія не відповідала певним вимогам, але, оскільки доросла професійна клубна команда грала в еліті професійного футболу, її академія теж виступала у вищому дивізіоні. За допомогою програми "Double Pass" такий підхід було у певній мірі відкориговано. За результатами даної програми професійна команда футбольного клубу може бути не найкращою, але, якщо молодіжна академія відповідає високим вимогам і має достатню кількість набраних залікових балів, то така академія буде виступати на найвищому рівні чемпіонату Бельгії серед юнацьких команд. Авторський аналітичний підхід щодо виступів бельгійських футболістів у складах закордонних клубів вищих дивізіонів першої "топ-п'ятірки" провідних футбольних європейських країн (Англії (АПЛ), Іспанії (Прімера), Італії (Серія А), Німеччини (Бундесліга), Франції (Ліга 1)) за період з 2011 до 2021 років продемонстрував достатню інформативну картину. За 10 останніх років експорт найкращих футболістів Бельгії до закордонних ТОП-5 футбольних ліг Європи зріс майже у 2,5 рази. Якщо у сезоні 2011/2012 років закордонно виступало 15 висококваліфікованих бельгійських гравців, то у сезоні 2020/2021 років цей показник становив 36 найкращих футболістів Бельгії. Найбільша кількість бельгійських футболістів-легіонерів у закордонних ТОП-5 футбольних лігах Європи була зафіксована у сезоні 2017/2018 років – 38 футболістів (рис. 1).

До 2018 року молодіжні футбольні академії Бельгії грали у тому ж дивізіоні, що й їх дорослі професійні клубні команди. Часто відбувалося так, що академія не відповідала певним вимогам, але, оскільки доросла професійна клубна команда грала в еліті професійного футболу, її академія теж виступала у вищому дивізіоні. За допомогою програми "Double Pass" такий підхід було у певній мірі відкориговано. За результатами даної програми професійна команда футбольного клубу може бути не найкращою, але, якщо молодіжна академія відповідає високим вимогам і має достатню кількість набраних залікових балів, то така академія буде виступати на найвищому рівні чемпіонату Бельгії серед юнацьких команд. Авторський аналітичний підхід щодо виступів бельгійських футболістів у складах закордонних клубів вищих дивізіонів першої "топ-п'ятірки" провідних футбольних європейських країн (Англії (АПЛ), Іспанії (Прімера), Італії (Серія А), Німеччини (Бундесліга), Франції (Ліга 1)) за період з 2011 до 2021 років продемонстрував достатню інформативну картину. За 10 останніх років експорт найкращих футболістів Бельгії до закордонних ТОП-5 футбольних ліг Європи зріс майже у 2,5 рази. Якщо у сезоні 2011/2012 років закордонно виступало 15 висококваліфікованих бельгійських гравців, то у сезоні 2020/2021 років цей показник становив 36 найкращих футболістів Бельгії. Найбільша кількість бельгійських футболістів-легіонерів у закордонних ТОП-5 футбольних лігах Європи була зафіксована у сезоні 2017/2018 років – 38 футболістів (рис. 1).

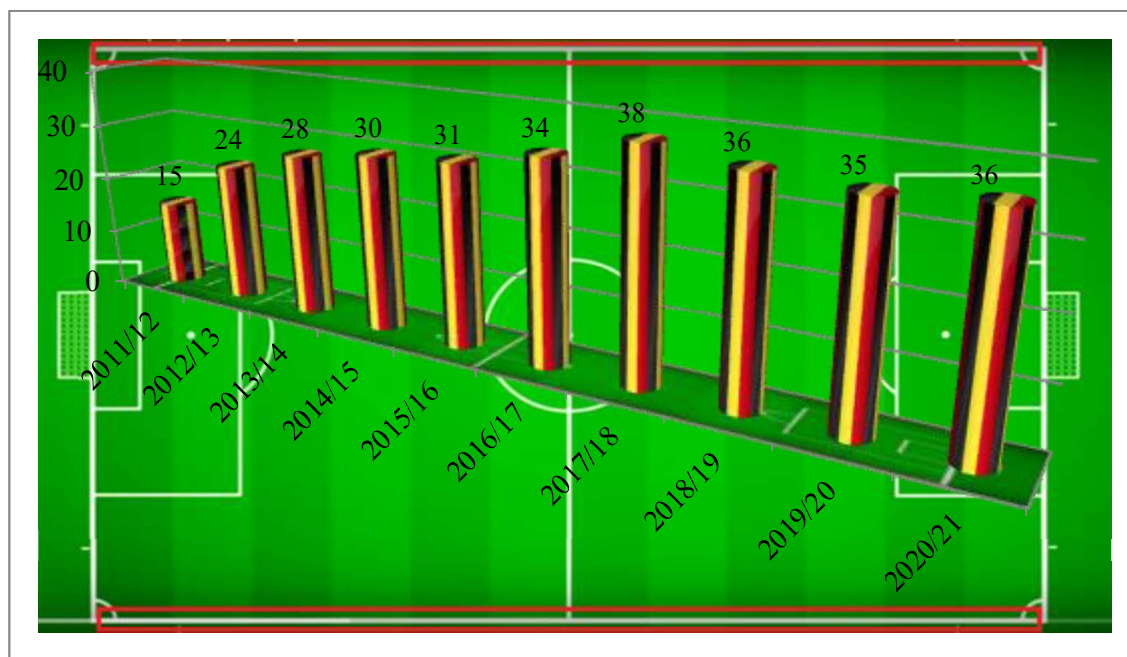

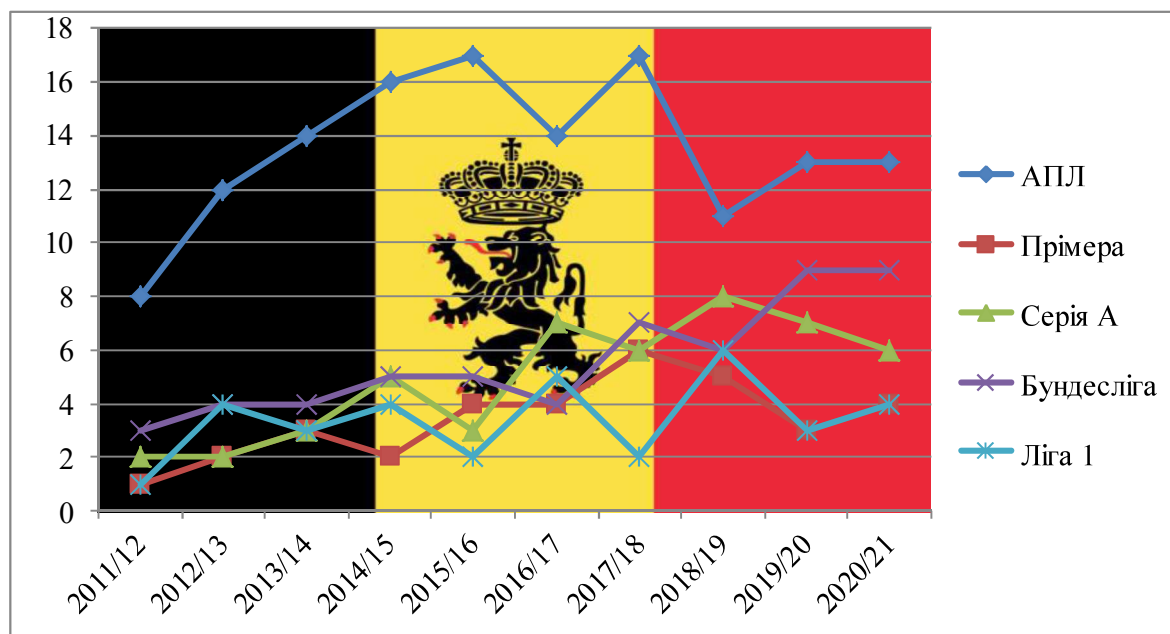
Рис. 1. Кількість бельгійських футболістів-легіонерів у закордонних ТОП-5 лігах Європи протягом останніх десяти років у сезонах 2011/12 рр. – 2020/21 рр. (за даними <https://int.soccerway.com/players>).

Європейські футбольні клуби-гранди поспішають перехопити талановитих футбольних "тінейджерів" Бельгії ще до моменту завершення їхнього навчання в клубних школах. Такий підхід щодо організації ефективного спортивного відбору часто не дозволяє 16 - 18-річним юнакам завершити своє професійне становлення як футболістів і безболісно перейти у

дорослий професійний футбол. Тому представники футбольних академій всіма юридично можливими і законними шляхами намагаються втримувати не повністю сформованих учнів, щоб у підсумку не просто заробити на їхньому трансфері, а й підготувати фундамент для подальшого професійного зростання.

Більшість бельгійських футбольних "легіонерів" за цей період віддавали професійну перевагу найбагатшій футбольній лізі Європи і світу – АПЛ (Англійська Прем'єр ліга). За останні десять років у сезонах 2011/12 рр. – 2020/21 рр. показник наявності висококваліфікованих футболістів Бельгії у складах команд АПЛ коливався від 8 до 17 гравців (рис. 2).

Рис. 2. Присутність бельгійських футбольних гравців-"легіонерів" у закордонних ТОП-5 лігах Європи протягом останніх десяти років у сезонах 2011/12 рр. – 2020/21 рр. (за даними <https://www.transfermarkt.co.in/>).

Необхідно підкреслити, що наявність бельгійських гравців у складах професійних команд Англійської Прем'єр ліги, іспанської Прімери, італійської Серії А, німецької Бундесліги чи французької Ліги 1 – це, перш за все, значні інвестиції у бюджет професійних футбольних клубів та економіку Бельгії. За допомогою іноземних коштів, які потрапляють на банківські рахунки бельгійських клубів за трансфери кращих футболістів національних збірних команд Бельгії, будуються інфраструктурні об'єкти (готелі, відновлювальні центри, футбольні поля). Окрім того, це – можливість покращення умов для навчання, виховання, тренування, удосконалення та розвитку нових футбольних обдарувань у Бельгії. Честь рідного клубу, який виховав і виплекав відомого гравця, є першоосновою розвитку футбольної галузі у бельгійській системі економічних відносин.

Талановите покоління гравців національної збірної команди Бельгії, котрі демонстрували найвищі показники професійної майстерності на Кубку світу 2018 року і відбіркових іграх до Чемпіонату Європи 2020 року, є продуктом розробленої та впровадженої у практику національної концепції роботи із юними бельгійськими футбольними талантами. Бельгійці слідом за Англією, Голландією, Іспанією, Італією, Німеччиною, Францією системно розпочали і впроваджували розробку власної національної програми спеціалізованого навчання, виховання, продуманого тренування, професійного удосконалення та ефективного розвитку футбольних талантів у практичну діяльність всіх суб'єктів галузі.

Основна мета Королівської асоціації футболу Бельгії на найближчі роки – чітке дотримання вимог програмного плану "#RoadToQatar2024#" ("Дорога до Катару 2024"). Так звучить назва новітньої концепції вдосконалення та розширення можливостей як висококваліфікованих гравців національних збірних команд, так і кожного обдарованого юного футболіста у процесі підготовки національної збірної команди Бельгії до Чемпіонату світу з футболу 2024 року, який відбудеться у Катарі. Завдання, які необхідно вирішувати на цьому шляху бельгійському футболу, думається, будуть виконуватися успішно. Гарантією цьому виступають програми розвитку Королівської асоціації футболу Бельгії.

Висновки.

1. У Королівській асоціації футболу Бельгії, за даними якої у країні футболем займається 2,78 % людей від усієї кількості населення країни, створена чітко продумана і структуризована система навчання, виховання, тренування, удосконалення і розвитку ігрових можливостей юних (елітних) футболістів, починаючи з 6-річного віку.

2. Основа бельгійського теоретико-методичного підходу – використання ігрового та змагального методів виховання та "плекання" футбольних талантів – гравців різних амплуа.

3. Одночасно з розвитком творчого ігрового потенціалу бельгійських юних (елітних) футболістів акцент фахівців формується на гармонійно-всесторонньому зростанні футбольних особистостей.

4. Для українського футболу трансляційними напрямками запровадження нововведень згідно досвіду вивчення розвитку футбольної індустрії Бельгії можуть виступати елементи поєднання освітньої, спортивної й економічної складових діяльності професійних футбольних клубів, академій, шкіл, асоціації футболу.

5. Важливим аспектом діяльності Української асоціації футболу може бути проведення навчально-тренувальних занять відомими українськими і зарубіжними фахівцями та спеціалістами, а також формування ліберально-демократичних підходів до існування турнірних оцінкових критеріїв діяльності футбольних клубів, академій, шкіл. Це надасть можливість дитячо-юнацьким тренерам і, перш за все, юним футболістам відчути приємні емоції від виконання ігрових завдань без складних таблично-турнірних навантажень, отримати максимальне задоволення та радість від гри.

Перспективи подальших досліджень полягають у науковому, науково-практичному і науково-методологічному пошуку розв'язання основних завдань спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації у системі дитячо-юнацького і професійного футболу України, які у даний час знаходяться у зародково-пригніченому стані.

Література

1. Балан, Б. А. (2021). Особливості побудови тренувальних мікроциклів у змагальному періоді при підготовці студентських команд у футболі. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (5(136)), 26-29. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5\(135\).06](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).06)
2. Денисова, Л. В., & Усиченко, В. В. (2020). Особливості підготовки магістрів фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти Австрії. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (2(122)), 47-51. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.2\(122\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).09)
3. Дулібський, А. В. (2020). Спортивний відбір у футболі як раціональна система педагогічного пошуку обдарованих людей у галузі спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (8(128)), 54-60. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8\(128\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13)
4. Дулібський А. Спортивний відбір у футболі / А.В. Дулібський, А.Г. Яценко, В.В.Ніколаєнко // Навчально-методичний посібник. – К., Федерація футболу України, 2003. - 135 с.
5. Дулібський А.В. Повышение эффективности спортивного отбора в футболе. – / А.В. Дулібський // – Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, № 8 / 2010. С. 29 – 33. – Режим доступу: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-08/10davssf.pdf>.
6. Дулібський А. Спортивний відбір у системі багаторічної спеціалізованої освіти футболістів. – / Андрій Дулібський // - Спортивна наука України: Електронне наукове видання. – Львів, 2015. №4 (68). С. 28 - 35. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329>.
7. Єжова, О., Брижати, О., Король, С., Воропаєв, Д. С., Ситник, О., & Брижата, І. (2021). Європейський досвід підготовки фізичних терапевтів: впровадження нових магістерських програм з фізичної терапії в Україні. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (5(136)), 53-57. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5\(135\).12](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).12).
8. Офіційний сайт Королівської Асоціації футболу Бельгії. – Режим доступу: <https://www.rbfa.be/>.
9. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://int.soccerway.com/players>.
10. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.transfermarkt.co.in/>

References

1. Balan B. (2021). Features of construction of training micro cycles in the competitive period at preparation of student's teams in football. (2021). Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 8 (128) 2020. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).06.
2. Denysova L, Usychenko V. (2020). Features of the physical culture and sports masters training in the higher education institutions of Austria. Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 2 (122) 2020. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).10
3. Dulibskyy A. (2020). Sports selection in football as a rational system of a pedagogical search talented people in the sports industry. Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 8 (128) 2020. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13
4. Dulibskyy, A.V., Yashchenko, A.G. and Nikolaenko, V.V. (2003) Sports selection in football. Educational and methodical manuscript. - Kyiv, Football Federation of Ukraine. - 135 p.
5. Dulibskyy, A.V. (2010). Improving the effectiveness of sports selection in football, available at: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-08/10davssf.pdf> (accessed July 21, 2010).
6. Dulibskyy, A.V. (2015). Sports selection in the system of long-term specialized education of football players, available at: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329>. (accessed August 28, 2015).
7. Yezhova O, Brizhatyi O, Korol S, Voropaiev D, Sytnyk O, Brizhata I. European experience of physical therapists training: Introduction of new master degree programs in Ukraine (2021). Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 5 (135) 2021. DOI doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).12.
8. Official site of the Royal Belgian Football Association. - Access mode: <https://www.rbfa.be/>
9. Electronic resource. - Access mode: <https://int.soccerway.com/players>.
10. Electronic resource. - Access mode: <https://www.transfermarkt.co.in/>